

Obr. 6. Vídeň, Leopoldstadt, kostel sv. Jana Nepomuckého na Praterstraße z let 1841–1846 podle projektu K. Rösnera (foto autorka, 2012).

sochařem Václavem Levým (*sine* 1853, 478), který se následně podílel na výzdobě novostavby. Autorem návrhu freskové výzdoby byl při té příležitosti malíř Josef Mánes, jehož reálný podíl na výzdobě chrámu byl nakonec značně umenšený.

Srovnání návrhů architektů Rösnera a Ullmanna

Rozlišení podílu architektů Karla Rösnera a Ignáce Ullmanna na realizaci karlínského chrámu je složitou otázkou. Můžeme ovšem konstatovat, že autorem prvotní koncepce byl architekt Rösner, jehož projekt dále upravoval Ignác Ullmann. Pro srovnání koncepcí obou architektů máme k dispozici především konvolut návrhů signovaných architektem Rösnerem a také architektonické návrhy signované Ignácem Ullmannem, které až na drobnosti odpovídají definitivě.²⁵ Rösnerovy plány můžeme s opětovným odkazem na periodikum *Bohemia* nejspíše datovat do roku 1852 s tím, že Rösner byl k projektu přizván na podzim 1851. Vročení Ullmannových návrhů je obtížné. V roce 1853 Ullmann na návrzích intenzivně pracoval, jak dokládá zmíněná korespondence i vystavený model kostela, roku 1854 pak byla zahájena výstavba. Většina dochovaných návrhů datována není, některé jsou ovšem datovány až v průběhu stavby samotné. Podle značení je pak zřejmé, že je konvolut Ullmannových návrhů zachován jen torzálně.

23 Jan Bělský (1815–1880) působil jako stavitel v Praze. S architektem Ullmannem dále spolupracoval například na stavbě České spořitelny. Více viz VLČEK 2004, 53–54.

24 Viz přepis Mánesovy korespondence s hrabětem Silva-Taroucou (ANGER/ANGER 1998, 103–104, 105–106, 106–107).

25 Plány se nacházejí především v Archivu Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Praha-Karlín (Archiv ŘMK farnost Karlín 1852, 1931, 1996), kde jsou zastoupeny jak originální Ullmannovy návrhy spolu s kopiemi z 90. let 20. století, tak Rösnerovy návrhy v kopiích z roku 1931, provedených podle návrhů dříve uložených v archivu pražského arcibiskupství (značeno na kopiích; viz WIRTH/MATĚJČEK 1922, 19, 22). Archiv pražského arcibiskupství v současné době obsahuje pouze písemnosti vztahující se ke kostelu sv. Cyrila a Metoděje (Národní archiv ČR, fond č. 110 – Archiv pražského arcibiskupství I, Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně 1840–1872, inv. č. 3807, sign. C 150/3a, č. kart. 2272, Stavba a kolaudace tohoto kostela 2. pol. 19. stol., inv. č. 3808, sign. C 150/3b, č. kart. 2273). Dílčím způsobem jsou pak návrhy na karlínský kostel zastoupeny ve fondu architekta Ullmanna v Národním technickém muzeu (NTM AAS 55 – Ullmann Ignác Vojtěch, desky č. 20090519/03 a 20090519/04). Zde nalezneme studie architektonických detailů nebo návrh dveří v interiéru, signovaný Rösnerem. Rösnerovy i Ullmannovy originální návrhy byly částečně reprodukovány v recentních pracích BERGER ET AL. 2007; MIKA 2011; KLINEROVÁ 2011. Návrhy uloženými v archivu farnosti se dříve zabývala K. ONDRÁŠKOVÁ (1950, 20–28). Za zpřístupnění plánů v Archivu Římskokatolické farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje Praha-Karlín děkuji panu faráři, P. Miroslavu Cúthovi.

S návrhy karlínského kostela se dále můžeme setkat na litografiích, které představují původní Rösnerův záměr. K dispozici jsou také dvě kresby reflektující stejný projekt, dnes uložené v Národní galerii. Litografie určená jako upomínka na kladení základního kamene roku 1854 představuje půdorys a průčelí kostela. Oproti tomu litografie reprodukováná ve Štulcových *Zlatých zápiscích karlínských* (obr. 7) má stejně jako obě kresby představit celkový dojem ze stavby a je komponována do tříčtvrtečního pohledu.²⁶ Takové provedení neodpovídá žádnému ze zachovaných projektů signovaných Rösnerem.

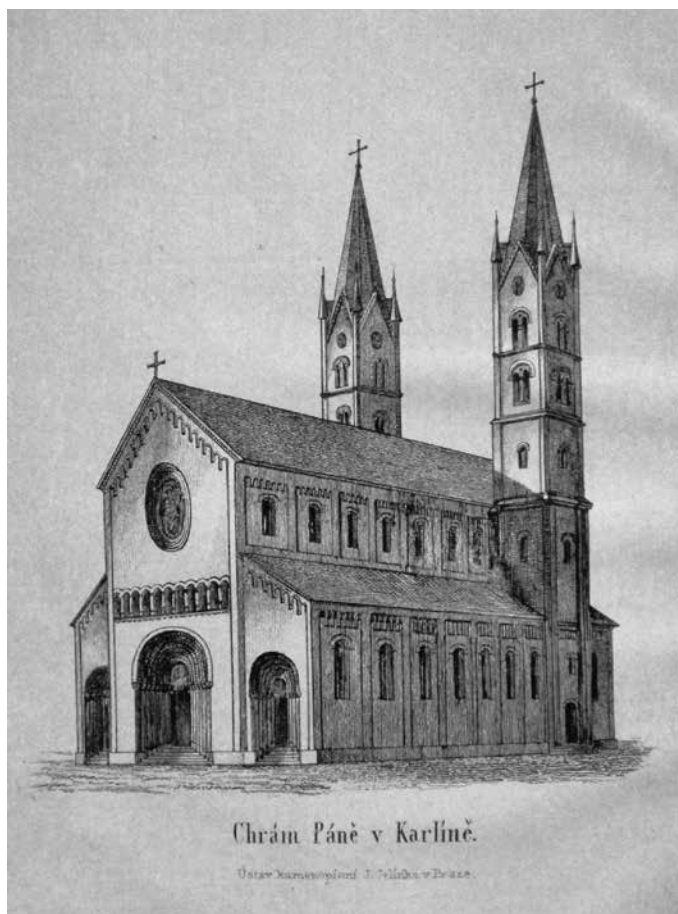
Cenné jsou pak také reprodukce z časopisu *Method*, představující definitivní realizaci, v té době již včetně plánované a z velké části provedené figurální a ornamentální výzdoby interiéru (LEHNER 1887, 26, 27, 44, 53, 54, 78, 90, 106, 115, 129).

Ze srovnání návrhů obou architektů je zřejmé, že Ullmann ponechal základní koncepci monumentálního chrámu beze změny. V obou případech se jedná o trojlodní baziliku s předsíní, zakončenou apsidami, se dvěma věžemi při závěru. Oba návrhy nesou prvky románského slohu a jsou si blízké také základním rozvrhem průčelí s nálevkovými portály, sochařskou galerií a rozetou. Zásadní posun od Rösnerova projektu shledáme v pojetí chrámových věží, jejichž provedení výrazně proměňuje celý dojem ze stavby. Další odchylky vyplynou až z detailnějšího porovnání architektonických návrhů a také definitivy.

Ze srovnání půdorysů, které jsou si jinak velmi blízké, je zřejmá odchylka v zakončení bočních lodí a pak určité změny ovlivňující provoz kostela, jako je rozmístění točitých schodišť v síle zdi. Zatímco Rösner (obr. 8) zakončuje boční lodě mělkými apsidami, čímž se vnější podoba chrámu propisuje do chrámového interiéru, Ullmann (obr. 9) zakončuje boční lodě přímo. Architekt Ullmann dále pozměnil prostorové vztahy mezi hlavní lodí a presbyteriem úpravou schodišť. Vídeňský architekt zamýšlel dvouramenné schodiště, umožňující výstup k hlavnímu oltáři, umístěnému v apsidě. Ullmann toto schodiště z návrhu odstranil a naopak vyvýšil celý prostor nynějšího presbytáře několika stupni v celé šířce hlavní lodí. Půdorysné úpravy funkčních prostor na úrovni předsíně a v přízemí věží u Ullmanna přispěly k přísné symetrii půdorysu.

Členění chrámového průčelí doznalo ani ne tak kompozičních jako proporčních změn. V obou případech je průčelí tříosé, prolomené třemi portály. Jeho jednotlivé části jsou vymezeny lizénami s vloženými sloupky a završeny obloučkovým vlysem, kopírujícím zešikmení střech. Střední část je doplněna galerií, určenou od počátku pro sochařskou výzdobu, a rozetovým oknem.

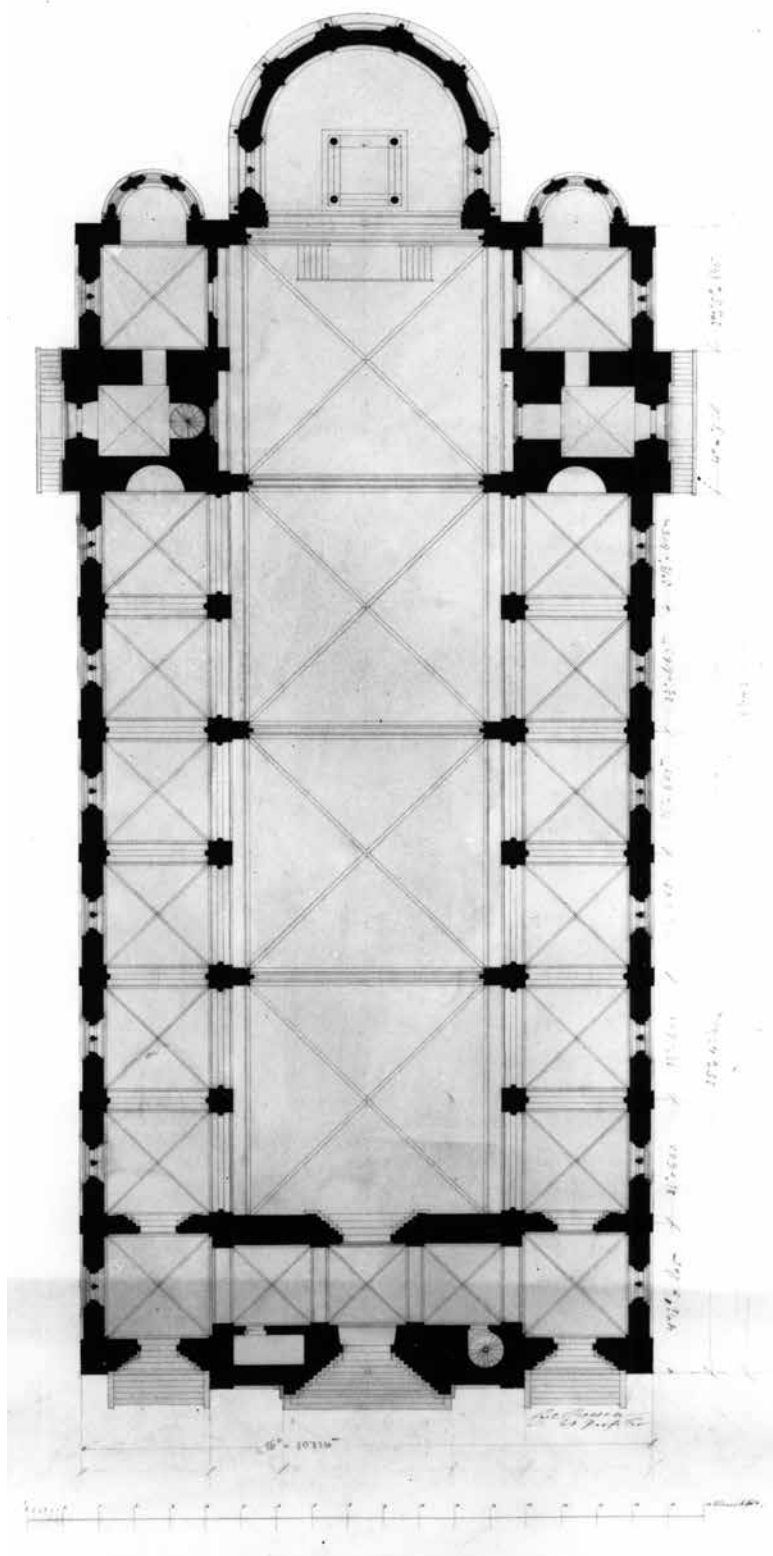
Čitelný rozdíl představuje posazení stavby. Na Rösnerově návrhu (obr. 10) jsou všechny tři vstupy opatřené samostatným schodištěm. Na Ullmannově návrhu (obr. 11) a v konečné realizaci

Obr. 7. Pohled na kostel sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně podle projektu K. Rösnera. Litografie, značeno Chrám Páně v Karlíně, Ústav kamenopisní J. Jelínka v Praze (převzato ze ŠTULC 1854, bez paginace).

²⁶ Předlohu k litografii představující půdorys a průčelí kostela najdeme ve fondu architekta Ullmanna (NTM AAS 55, desky č. 20090519/03). Samotná litografie pak existuje ve více exemplářích, viz např. MIKA 2011, 41. Ke kresbám ze Sbírký grafiky a kresby Národní galerie v Praze (NG, inv. č. K 14951, K 14952) více CHLUMSKÁ 2013, 74 (autorem hesla Petr Šámal).

der Kirche für die Vorstadt Karolinenthal in PRAG.

Obr. 8. K. Rösner, 1851–1852: Návrh na kostel sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně, půdorys (fotokopie uložena: soukromý archiv Praha, reprofoto archiv autorky, 2011).

je několika stupni vyvýšeno předpolí stavby v celé šíři průčelí. Tento vyvýšený nástup jen podtrhuje monumentalitu a důležitost stavby. Oproti Rösnerovu záměru se proměňují proporční vztahy jednotlivých komponent průčelí. Lizénové rámce jsou zesílené na úkor obloučkového vlysu a doplněné pouze jednoduchými sloupky. Archivolta hlavního portálu je zbytnělá a v konečné realizaci dostávají tympanony tvar převýšeného oblouku. Obdobně jako je tomu u hlavního portálu, je rozšířené také lemování rozety, doplněné o pás s ornamentálním dekorem. Rovněž kresba samotné rozety je lehce pozměněna. Sochařská galerie je zachována, ovšem je nyní posazena na římsu, která přerušuje průběh lizén, lemujících střední část průčelí. Tím je zdůrazněno horizontální členění průčelí.

Největších změn doznaly ve všech ohledech věže chrámu. Na Rösnerově plánu sledujeme stupňovitě, zeštíhlující se věže, zakončené špičatou šestibokou jehlancovou střechou se čtyřmi vížkami v rozích. Odstupnění je dané dvojím odsazením opěrných pilířů věží. Horizontálně jsou věže členěny římsami do čtyř oddílů. Ve dvou spodních jsou umístěna drobná úzká okénka, v horních dvou pak sdružená podvojná oblouková okna. Horní dva díly věží jsou lemovány lizénami, navazujícími na opěráky ve spodních patrech. Tyto lizény jsou dále pročleněny dvojicemi obloučků ve třech a ve čtyřech stupních. Horní část věží je tak opticky odlehčená a subtilnější a její dekor je zdobnější.

Na Ullmannově návrhu dostávají věže docela jiný charakter. Zcela mizí spíše gotizující opěrné pilíře a věže se již nezužují. Horizontálně jsou členěny římsami pouze do tří částí. Spodní část dosahuje výšky výběhu střechy hlavní lodi, střední pak dosahuje výšky jejího vrcholu. Až posud je horizontální členění obou návrhů stejné, ovšem podle Ullmanna již konečné. Ullmannovy věže jsou zakončeny osmibokými jehlancovými střechami, bez vížek v rozích. Na věžích jsou jako na celé stavbě aplikovány lizény a obloučkový vlys. Ve střední části jsou umístěny hodiny a v horní pak vysoké, oble zakončené okno.

Z bočního pohledu je zřejmé, že střední část hlavního průčelí je vlastně velice nízkým rizalitem. Stěny bočních lodí jsou členěny lizénovými rámci s obloučkovým vlysem a zakončeny římsou. Včetně věžního pole je boční průčelí devítiosé. Ve všech polích, vyjímaje ta věžní, jsou zasazena jednotně pojatá okna, sdružená a zasazená v oble zakončené špaletě. Stěny hlavní lodi jsou traktovány a členěny stejným způsobem. Jen okna v této části nasedají přímo na lizénový rámec a jsou nižší.

Na návrzích architektů je rozdílné pojetí vstupu do věžních prostor. Rösner (obr. 12) navrhoval jednoduchý, půlkruhově zakončený portál bez tympanonu, ale v Ullmannově návrhu (obr. 13) i v definitivě se setkáme s obdobným portálem jako u bočních vstupů na průčelí, tedy s nálevkovým, půlkruhově zakončeným portálem s přímým překladem a s tympanonem.